

Alkmadders



NUMMER 126 - JAARGANG 31 - JUNI 2014
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

Lex Lesgever:

“Mijn goede tijd was in de Veen”

**Dierenverloskundige, een
uitstervend beroep**

een gesprek met Siem van der Geest

‘Devotelyck naer Kevelaer’

Het Haarlemmerpoldertje

ruzie om de aanleg van een duiker





31e jaargang, juni 2014, nummer 126.
Kwartaaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Sjaak Bouwmeester
Marco Loos
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Distributie

Th. Meijer, Meidoornstraat 13,
2371 VC Roelofarendsveen (071-3314706)

Nieuwe donateurs en adreswijzigingen

Mw J.G.M. Rietbroek
jgm.rietbroek@planet.nl (06-18126615)

Donateurschap

De minimumdonatie bedraagt € 13,- per jaar, te voldoen op bankrekening NL06 RABO 0301 1099 66 of NL09 INGB 0005 4356 41 van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van Alkmadders kost € 11,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 2,50 en zijn verkrijgbaar tijdens de openingsuren.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur. In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag, 1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag is het museum wel open.

Contactpersoon van het bestuur

Mw A. van Wieringen, secretaris (071-5018326)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl



Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Varia	2
Lex Lesgever over zijn jeugd jaren in de Veen	4
Indiëgang 1945-1950 (3)	7
Dierenverloskundige, een uitstervend beroep: een gesprek met Siem van der Geest	8
Uit de collectie: klok en glas-in-loodramen uit het oude gemeentehuis	11
Een bijzondere ontmoeting met de dames Van Wilgenburg	12
'Devotelyck naer Kevelaer' - de Rijnlandse processie	14
De duiker van het Haarlemmerpolderdijke	18

Van het bestuur

Beste donateurs,

De tentoonstelling 'De Grootste School Reünie' is bijna afgelopen. Zondag 29 juni is de laatste dag vóór de zomer dat het museum open is. Dan houdt de Stichting Oud Alkemade ook 'open dag'; lees verder in dit blad de uitnodiging hiervoor.

Wij hebben op 22 mei jl. tijdens een bijeenkomst met onze vrijwilligers kennis gemaakt met enkele nieuwe medewerkers die onze stichting komen versterken. Daar zijn wij natuurlijk blij mee. We zijn nu goed voorzien wat medewerkers betreft en hopen zo ons werk weer goed aan te kunnen en uit te breiden waar nodig. In totaal werken er nu 38 vrijwilligers bij Oud Alkemade en daar is het bestuur heel trots op. Wij hopen dat de nieuwe medewerkers zich snel thuis voelen en met veel plezier hun tijd bij ons zullen besteden.

Met de inzet van al deze mensen kunnen we voor u als donateur veel mooi werk doen. Wij hopen u ook goed van informatie te kunnen voorzien. Maar ook horen we graag wat we nog meer voor u kunnen betekenen of doen. Schroom dus niet om zelf suggesties, verhalen of spullen naar ons toe te brengen. Wij kunnen er met elkaar iets moois van maken.

In de maanden juli en augustus is het museum zelf gesloten voor bezoekers, maar wij zijn wel iedere maandagavond aanwezig voor informatie en om spullen in ontvangst te nemen. En we zijn volop bezig met de voorbereiding van de volgende tentoonstelling over de Indiëgang. Op 7 september gaat die tentoonstelling van start. U leest hier meer over in deze Alkmadders.

Wij wensen iedereen een mooie zomer.

Lex van der Zwet, voorzitter

Omslagfoto van Agnes Turk: Koeien op het land van Goedhart in Nieuwe Wetering. Op de achtergrond de Lijkermolens op de Poeldijk bij Rijpwetering.

Beste lezer,

Hoewel de viering van de dodenherdenking en de bevrijding al weer enkele weken achter ons liggen, komen we toch nog een keer op het onderwerp terug met een resumé van een avond met Lex Lesgever. Hij kon het verhaal over zijn oorlogsjaren en onderduiktijd in Roelofarendsveen niet komen vertellen op de donateursavond in september vorig jaar, maar hij heeft dit op een bijzonder onderhoudende manier goedge maakt.

Van een heel andere orde is het artikel over het werk van dierenverloskundige Siem van der Geest uit Rijpwetering. Je hoort en leest niet vaak meer over mensen die dit vak, dat bijna uitgestorven is, uitoefenen.

Onverwacht bezoek van twee dames uit Amerika resulteerde in een zoektocht naar de achtergrond van de familie Van Wilgenburg uit Oude Wetering. Dat o.a. het archief van Oud

Alkemade hierbij van grote waarde is, blijkt maar weer eens uit dit artikel.

Als een vervolg op het verhaal over de vuurbaak bij Weteringbrug in Alkmadders van september 2013, leest u deze keer de geschiedenis van het Haarlemmerpoldertje, waarin met name het aanbrengen van een duiker de gemoederen in Alkemade danig bezig hield.

Tot slot haken we in op de jaarlijkse bedevaart naar Kevelaer - dit jaar van 25-27 augustus - met een verhaal over deze oprichting van de Rijnlandse Processie ruim 100 jaar geleden en hoe de pelgrims deze tocht meemaakten.

Wij wensen u met dit zomernummer weer veel leesplezier. Als u wilt reageren stuur dan een berichtje naar ons e-mailadres: alkmadders@ziggo.nl.

José van der Meer, eindredacteur



Open dag sluit seizoen af

Als besluit van de tentoonstelling 'De Grootste School Reunie' organiseert Oud Alkemade weer een Open dag. Het bestuur nodigt alle donateurs van harte uit om op deze dag voor de laatste keer een bezoek te brengen aan deze voor velen heel herkenbare tentoonstelling. De Open dag vindt plaats op **zondag 29 juni 2014** in ons museum aan de Saskia van Uylenburchlaan 22 in Oude Wetering. Vanaf 12 uur tot 17 uur bent u welkom. Er zijn allerlei bijzondere activiteiten die verband houden met de tentoonstelling. Genoeg te zien en te beleven dus. Mogen wij u ook begroeten?

Geïnformeerd worden via e-mail

Wilt u tijdig op de hoogte gesteld worden van bijeenkomsten en andere evenementen, dan zou het handig zijn als wij over uw e-mailadres beschikken.

Van nieuwe donateurs wordt dat tegenwoordig al bij aanmelding genoteerd, maar van de 'oudere' donateurs hebben wij die niet. Als u een mailtje stuurt naar het secretariaat: info@stichtingoudalkemade.nl met als onderwerp 'Mijn (of ons) e-mailadres' dan nemen we dat op in ons relatiebestand. Wilt u wel uw eigen naam en huisadres in de mail vermelden? Een e-mailnaam wil nog wel eens erg afwijken van de eigen naam waardoor wij u mogelijk niet kunnen terugvinden. Alvast dank voor uw medewerking.

Heeft u de donatie voor 2014 nog niet voldaan?

Wilt u die dan zo spoedig mogelijk betalen en daarbij uw administratienummer vermelden? De rekeningnummers van de ING en de Rabobank staan vermeld in het colofon van Alkmadders.

Uw penningmeester



Nieuwe historische wandeling van start

Naast de historische wandeling door Roe-lofarendsveen, komt er ook een wandeling door Oude Wetering. Deze wandeling door dit mooie dorp gaat na de zomervakantie in september van start. In de het volgende nummer van Alkmadders zult u meer informatie vinden. Aanmelden voor de wandeling kan bij het secretariaat: Annelies van Wieringen, tel. 071-5018326 of per e-mail naar info@stichtingoudalke-made.nl.

De sluisbrug tussen de Kerkstraat en de Veerstraat.



Uit de boekenkast van Oud Alkemade

Wilt u in de zomervakantie nog meer weten over Oud Alkemade? De volgende interessante titels uit onze boekenvoorraad zijn nu extra goedkoop:

- Theo van der Poel: Hoe de kerkklokken in Alkemade zijn gaan luiden. Nu van € 13,00 voor slechts € 7,50
- Alkemade in oorlogstijd, nu voor € 7,50
- Alkemade verenigd, nu voor € 3,50

Te verkrijgen bij de balie in het museum tijdens de openingsuren op zondag en dinsdagmiddag.

Voor uw agenda

Noteert u alvast: op vrijdag 10 oktober a.s. vindt de jaarlijkse donateursavond plaats met de uitreiking van de Oud Alkemadeprijs. Nadere informatie volgt in het septemernummer.



Oproep voor nieuwe tentoonstelling

Vanaf 7 september is er een tentoonstelling in ons museum te zien die als thema heeft: De politionele acties in Nederlands-Indië tussen 1946 en 1949. Daaraan hebben ook militairen uit de gemeente Alkemade deelgenomen.

Kunt u ons helpen?

Wij zullen de tentoonstelling waarschijnlijk niet geheel en al met voorwerpen uit ons eigen depot kunnen inrichten. Wij willen daarom graag een beroep doen op u, onze donateurs. Bent u in het bezit van gebruiksvoorwerpen, foto's, documenten, kleding of andere artikelen die afkomstig zijn uit het vroegere Nederlands-Indië? Dan zouden wij die graag van u in bruikleen

willen ontvangen voor de duur van de tentoonstelling, naar verwachting tot eind januari 2015.

U kunt dit melden bij Sjaak Bouwmeester, telefoon: 071-33135433, e-mail: sjaakbouwmeester@hotmail.com.

Of kom langs tijdens de openingsuren van het museum op zondag- en dinsdagmiddag. Ook zijn er iedere maandagavond vanaf 19.30 uur medewerkers aanwezig.

Als uw voorwerp past in de tentoonstelling, dan maken wij een bruikleenovereenkomst met u op, zodat u er van verzekerd bent dat u uw eigendom na de tentoonstelling weer terug krijgt.

“Voor mij begon de oorlog pas toen die afgelopen was”

“Ruim zeventig jaar geleden kwam ik achterop de fiets van Arie Verdell uit De Kwakel in Roelofarendsveen. Ik had toen geen idee waar ik terecht kwam. De plaatsnaam op het bord was zo lang en Arie fietste zo snel dat ik niet eens de tijd had om die te lezen, laat staan hardop uit te spreken.”

Zo begint Lex Lesgever (85) zijn lezing op 25 april jl. in de grote zaal van huize Jacobus, waar zo'n tachtig geïnteresseerden bij elkaar gekomen zijn om zijn 'onderduikverhaal' te horen. In 1992 heeft hij zijn geschiedenis op papier gezet. Na drie maanden was dat klaar waarna hij het twintig jaar in een kast bewaarde omdat hij dacht dat niemand het wilde geloven. Zelf wou hij ook met niemand praten over deze periode in zijn leven. Totdat hij een uitgever sprak die het wel eens wilde lezen. Daarna was er weinig voor nodig om er een echt boek van te maken met als titel *'Nooit verleden tijd'*. Het heeft inmiddels zijn weg naar het publiek wel gevonden, zoals ook blijkt uit reacties uit de zaal. "Ik lees nooit een boek, maar dit heb ik in één ruk uitgelezen", was een van de opmerkingen.

Gered door een leeg limonadeglas.

Het onderduikverhaal begint in juni 1942, het jaar dat hij met zijn vader, moeder en oudere broer Max naar de Joodse Schouwburg in Amsterdam wordt gebracht. Daarvandaan werden de transporten naar Duitsland geregeld.

Omdat hij nogal klein was voor zijn leeftijd van dertien jaar, mocht hij met een groep 'kleintjes' buiten een wandelingetje maken. Na terugkomst kregen ze een glas limonade. Gewoontegetrouw bracht hij het lege glas naar de keuken. Dat bleek zijn redding te zijn. Hij glipte door de achterdeur de tuin in, klom over een schutting en stond op straat. Vanaf dat moment leeft hij op straat, slaapt in portieken en op zolders van leegstaande huizen. Totdat hij door iemand die hem kent wordt meegenomen en naar een veilige plaats gestuurd: Ommen. Achter op de fiets van een jongedame gaat hij naar een boerderij, maar om onduidelijke redenen komen de Duitsers er achter dat hij daar zit. Hij vlucht het veld in en weet zich te verstoppen in het hoge gewas. Het lukt een bus te pakken naar Deventer en daar een trein in te gaan, terug naar Amsterdam. Hij heeft echter per ongeluk een trein gepakt die alleen voor de soldaten van de Wehrmacht was bestemd. Maar door 'gewoon' te doen, viel hij als jongetje niet op, werd zelfs door een soldaat op snoep getraceerd.

In Amsterdam is het inmiddels ook niet

veilig meer voor hem. Hij wordt gezien en opnieuw verraden. Na een tijdje in een politiecel, komt hij weer terecht in de Hollandse Schouwburg met transport in het vooruitzicht. Omdat hij weet dat kinderen aan de overkant van de straat mogen slapen, lukt het hem om in de rij te komen om over te steken. In een soort van roes stapt hij op het juiste moment uit de rij, in een langrijdende tram, en blijft tot het eindpunt Mercatorplein zitten. De conducteur moet hem er uit zetten, want hij is helemaal apathisch en niet bij machte om te reageren.

“Mijn goede tijd was in de Veen”

Aan zijn omzwervingen in Amsterdam komt een eind als hij op een gegeven moment door mensen wordt meegenomen naar een huis in De Kwakel. Hij slaapt daar één nacht. De volgende dag wordt hij met een smoes het huis uitgestuurd om zich te laten zien aan een man met een stijf been. Die geeft de anderen een licht knikje met zijn hoofd, wat Lex het gevoel geeft dat hij wordt verkocht.

Zo komt hij achterop de fiets van deze man dan juli 1943 aan op Noordeinde 18.



Hij mag slapen op de schuurzolder met vijf anderen, die ook onderduikers blijken te zijn. Lex heeft het reuze naar zijn zin bij Arie en Mien Verdél. Hij mag helpen op het land en niemand vraagt naar zijn afkomst of waar hij vandaan komt. Totdat hij op een dag van het ene op het andere moment moet verhuizen naar Zuideinde 99 waar hij terecht komt bij Kees van der Zwet en zijn vrouw. Later heeft hij vernomen dat één van de vijf onderduikers bij Verdél een gedeserteerde SS-er was die hem wilde verraden. Ook in het Zuideinde heeft hij het goed. Hij vindt een vriend, Har van der Wereld, met wie hij o.a. gaat zeilen op de Braassem. Mag op het kerkorgel spelen van kapelaan Schrama. Hij wordt zelfs bijna een echte Veender omdat hij een bijnaam krijgt: slof slof, omdat hij met zijn te grote schoenen sloft als hij brood gaat halen bij bakker Van Rijn.



Later wil hij Har van der Wereld weer opzoeken en op zijn vraag waar die woont, krijgt hij als antwoord: die is naar het noorden vertrokken. Hij denkt dus: Friesland of Groningen. Blijkt het Noorden te zijn. Daar komt hij pas veel later achter, maar hij heeft hem toch nog een keer ontmoet in zijn bloemenwinkel in Nieuwkoop. Kapelaan Schrama werd later pastoor in Hoogmade. Die heeft hij niet meer in levende lijve ontmoet, maar vanuit zijn keukenraam in Leiderdorp, waar hij woont, kan Lex de kerktoren van Hoogmade zien en dat maakt het goed.

Ongewenste Jood

Na de bevrijding op 5 mei 1945 begint zijn eigen oorlog. Zijn mooie jeugd in



Lex Lesgever met 'vader Van der Zwet' aan het bollen poten.

de Veen is voorbij. Hij moet naar een weeshuis, maar wil dat uiteraard niet. Hij wordt door een meneer De Jong uit Leiden opgehaald. Die heeft zo met hem te doen, dat hij drie maanden bij hem mag blijven. Maar daarna komt ook aan deze derde onderduikperiode een eind en moet hij terug naar Amsterdam. Als oorlogswees komt hij echter nergens voor in aanmerking. Hij moet zelfs de belasting die zijn vader over de jaren '42 tot en met '45 niet heeft kunnen betalen omdat hij in het concentratiekamp omgekomen is, aan de gemeente betalen. Terwijl hij geen uitkering of werk heeft. Hij moet toegeven dat hij het eigenlijk jammer vindt dat de oorlog voorbij is. Lex is dermate verzwakt dat hij in een sanatorium terecht komt. Later is hij bij Gerzon gaan werken. Maar hij wilde eigenlijk niet meer doen wat hem opgedragen werd en is daarom voor zichzelf begonnen.

Hij praat nooit met iemand over de oorlog en zijn belevenissen. Kijkt ook geen films over de oorlog: 'ik heb die film zelf al gedaan', zegt hij dan. Lex wordt regelmatig gevraagd voor lezingen, ook in Amsterdam. Maar dat doet hij niet, zeker niet daar na alles wat ze hem hebben aangedaan. Alleen in de Veen, dat dorp heeft een bijzondere plek in zijn hart.

Na zijn verhaal worden er nog enkele vragen gesteld waar hij uitgebreid op ingaat. Zo heeft hij zich nooit bang gevoeld in de Veen. Ook had hij geen schuilnaam, zoals een van de jongere aanwezigen hem vroeg. Op de vraag hoe hij toch overal aan eten kwam en met de tram kon reizen hoewel hij geen geld had, antwoordde hij dat hij al heel jong geleerd had zich overal uit te redden, zonder zich iets af te vragen. Angst voor gevaar heeft hij daardoor nooit gekend.

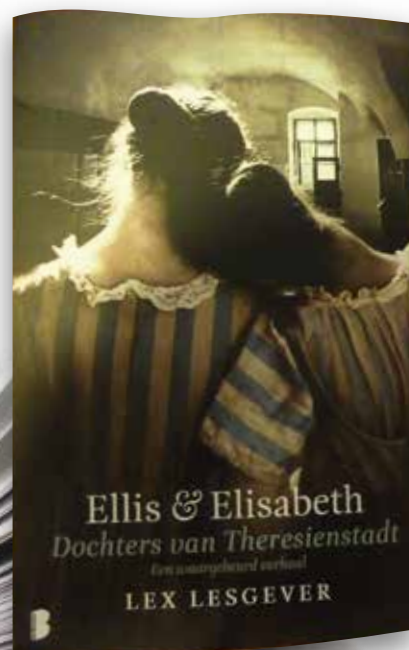
José van der Meer



Oud-overbuurmeisje Rie Huigsloot-de Koning (95) was heel blij Lex weer te zien.

Nieuw boek

Na 'Nooit verleden tijd' heeft Lex Lesgever nog een boek geschreven: 'Ellis & Elisabeth – dochters van Theresienstadt'. Deze meisjes zijn in Theresienstadt geboren als dochters van de in 1944 gedeporteerde Leentje en Caroline. Zowel de moeders als de baby's overleven het kamp maar raken elkaar na de oorlog uit het oog. Leentje vertrekt met Ellis naar Australië en Caroline gaat met Elisabeth in Frankrijk wonen. Als Leentje overlijdt, ontdekt Ellis dat haar moeder haar nooit iets verteld heeft over de tijd in het concentratiekamp. Ze besluit met Lex, een ver familielid van haar, op zoek te gaan naar de waarheid. Beide boeken zijn o.a. te koop bij boekhandel Veenerick in Roelofarendsveen.



Een Oud-Alkemadetruï voor de 1500e wandelaar

Aan het eind van de avond kwam dorpsgids Pieter van Ruiten nog met een verrassing. In september vorig jaar zouden Corrie en Lex Lesgever meelopen met een historische wandeling door Roelofarendsveen. Helaas moesten zij afzeggen wegens ziekte van Lex. Als ze wél meegedaan hadden waren ze respectievelijk de 1499^e en 1500^e wandelaar geweest sinds het starten van de wandeling. Dat had Oud Alkemade niet zomaar voorbij willen laten gaan. Maar het is nog niet te laat. Vanavond wordt de jubileum-wandelaar alsnog in het zonnetje gezet met de overhandiging door Pieter van een mooie, warme trui van de Stichting Oud Alkemade. Corrie krijgt een fraaie bos bloemen.



Anne en Otto Frank

Riny van der Meer uit Oude Wetering denkt dat de foto is gemaakt bij de tolbrug van Leimuiden. Tegenover de huisjes lag café Keijzer. Vroeger zat het café langs de Drecht en in 1957 is het verhuisd naar Dorpsstraat 30. Of kan de foto op een andere plek genomen zijn? Dan horen we dat graag van u. Ook of weet welke rederij deze boottochten organiseerde.



Indiëgangers 1945-1950 (3)

In de zoektocht naar informatie over de militairen die in de periode 1945–1950 vanuit de voormalige gemeente Alkemade naar Nederlands-Indië vertrokken kom je geregeld tot verrassende ontdekkingen. Zo komen er nog steeds nieuwe namen bij waardoor de lijst inmiddels is gegroeid tot 157 namen onderverdeeld in:

Kaag Eiland	3
Nieuwe Wetering	18
Oud Ade	11
Oude Wetering	18
Roelofarendsveen	96
Rijpwetering	<u>19</u>
Totaal	157

Onder deze 157 bevinden zich ook drie vrouwen uit Roelofarendsveen, te weten Lien en Co Otte, dochters van Celis Otte, eigenaar van voormalig Café-Restaurant De Fransche Brug, en Annie van Berkel, zus van Jan van Berkel de aanemer, die overigens ook als militair in Nederlands-Indië heeft gediend.

Gesneuvelden

Er is lange tijd gedacht dat Wim van der Geest uit Oud Ade de enige militair uit de gemeente Alkemade was, die daar is gesneuveld. Naast Wim van der Geest sneuvelde daar echter ook Wim van Dijk uit Roelofarendsveen.



Medio 1936 Wim van Dijk in volle glorie als Huzaar van Boreel.



Wim van Dijk (negende van links) als 16-jarige tijdens een actie in 1928 voor een nieuwe Pancratiuszaal.

Wilhelmus Johannes van Dijk, roepnaam, Wim is geboren op 21 augustus 1912 in Roelofarendsveen. In de crisistijd van de jaren dertig werd Wim in 1936 ingezet bij de 'werkverschaffing', waar je als werkeloze verplicht te werk gesteld werd om voor een uitkering in aanmerking te kunnen komen. Omdat de toekomst er niet echt rooskleurig uit zag, heeft hij zich in die periode als vrijwilliger aangemeld voor het Nederlandse leger in Nederlands-Indië. Hij werd ondergebracht bij de Huzaren van Boreel. Wim trouwde in 1935 of 1936 met Hubertina Schoumacher, die rond 1937 met haar zoon Jan in het kraambéd overleed.

Het is niet precies bekend wanneer Wim naar Nederlands-Indië vertrok, maar bij de verovering van Nederlands-Indië door de Japanners, in 1942, werd Wim gevangen genomen. Nadat de Amerikanen in augustus 1945 atoombommen hadden gegooid op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki capituleerden de Japanners op 15 augustus 1945. Dit was helaas te laat voor Wim van Dijk. Hij overleed namelijk op 1 augustus 1945 te Palembang, dus twee weken voor de capitulatie, aan de gevolgen van de zware dwangarbeid die hij in Japans krijgsgevangenschap had moeten verrichten.



Het insigne Huzaar van Boreel.

Bronnen:

- Tineke Kennis-Kerkvliet
- *400 jaar van Dijk* door Jan en Toos van Dijk

Sjaak Bouwmeester

Dierenverloskundige, een uitstervend beroep

Alkmadders sprak met Siem van der Geest uit Rijpwetering over zijn vroegere werk als dierenverloskundige. Een beroep dat tegenwoordig niet meer bestaat, maar nog wel door enkele mensen wordt uitgeoefend. Als zij er mee ophouden bestaat het beroep echt niet meer. Bevallingen van dieren zullen dan alleen nog begeleid worden door diergeneeskundigen.

Siem vertelt dat hij geboren is op 31 augustus 1937. “Ik ben de jongste (samen met mijn tweelingbroer) uit een gezin met elf kinderen, van wie er twee, die Jan genoemd waren, overleden zijn. Mijn broer Jan, die later ook in ons bedrijf terecht zou komen, was dus de derde Jan in het gezin.”

Van vader op zoon

Siem: “Mijn vader, die ook Siem heette, is geboren op 19 juni 1898 als boerenzoon in de Hellegatspolder in Sassenheim. Omdat mijn opa van het bedrijf af moest nadat er sprake was van ernstige wateroverlast en de rentmeester de pacht had opgezegd, besloot mijn vader definitief om veeverloskundige te worden.

Hij trouwde met Maria Petronella Ruygrok, die ook uit Sassenheim afkomstig was. Eerst werkte hij vanuit Sassenheim. Zijn eerste klant was Willem Nel die op Kaageiland boerde. In de voormalige boerderij zit nu bezinningscentrum ‘De Stal’ van pastor Kees van Lent.

Later vestigde hij zich in de toenmalige

Spoorstraat in Rijpwetering, vlakbij het station Rijpwetering aan de vroegere spoorlijn Hoofddorp – Leiden. De reden voor de verhuizing naar Rijpwetering was het grotere aantal boeren in deze streek, waardoor er meer werk te vinden was. Mijn vader werkte overigens in zijn tijd ook al als castreur en varkenshandelaar.”

Uit die tijd stamt het verhaal dat halfoom Bert van der Geest, die een boerderij aan de Zijl had, bij een bevalling een beroep wilde doen op veeverloskundige Han Klein uit Oude Wetering. Hij ging naar de boerderij van de buurman om een tilbury (paard en wagen) te lenen. Die buurman vond echter dat hij zijn neef Siem niet kon passeren en zo kwam het dat halfoom Bert bij de vader van Siem aan kwam om hulp. Zijn vader heeft toen de bevalling met succes gedaan. Later verhuisden zijn ouders naar de Pastoor van der Plaatstraat 70 in Rijpwetering.

Rond 1930 vond er weer een verhuizing plaats. Ditmaal naar het oude huis van mevrouw Kuipers aan

de Pastoor van der Plaatstraat 23. Siem: “Mijn vader kocht het pand op 30 augustus 1928. Ik herinner me nog de gang met daaraan de juffrouwenkamer, die gebruikt werd voor de verhuur. Er woonde toentertijd een schooljuffrouw bij ons in huis.

Eigenlijk wilde ik ook al van jongs af aan net als mijn vader veeverloskundige worden. Maar omdat ook Jan deze ambitie had, was er op dat moment geen plaats voor mij in het bedrijf. Daarom werkte ik na de lagere school in Rijpwetering vijf jaar lang als tractorchauffeur bij loonwerkbedrijf Cor Bakker. Hierna deed ik een cursus voor het middenstandsdiploma. Deze cursus werd gegeven in het café De Fransche Brug in Roelofarendsveen, waar Nardus Turk toen de scepter zwaaide. In oktober 1956 moest ik in dienst tot april 1958.

Ik heb daarna nog een paar jaar bij transportbedrijf Hogenboom en bij Gerrit van Ruiten als vrachtwagenchauffeur gewerkt.”

In 1964 trouwde Siem met Maria Helena van der Poel uit Zoeterwoude. In de tuin werd voor f 10.000,- een compleet houten huis neergezet, waar zij gingen wonen. In 1970 werd het oude huis afgebroken. Op dezelfde plek werd een nieuw pand neergezet met een dubbele garage en een magazijn.

Siem: “Mijn moeder is in 1970 overleden. Mijn vader ging in het houten huis in de tuin wonen en heeft daar nog een aantal gelukkige jaren beleefd. Intussen waren er in ons gezin vier kinderen geboren, twee jongens en twee meisjes. Mijn oudste zoon Robin wilde mij ook weer heel graag opvolgen. Hij heeft de opleiding gevolgd en daarna heeft hij nog een aantal jaren diergeneeskunde in Gent gestudeerd. Maar, omdat het vak van veeverloskundige hem toch het meest trok, besloot hij samen met mij in de praktijk te gaan werken. En inmiddels werkt hij als zelfstandig veeverloskundige. Ik werk nu niet meer, maar ik lever nog wel hand- en span-diensten in het bedrijf.”



Pastoor van der Plaatstraat 23, Rijpwetering, voor 1928. Destijds bewoond door mevrouw Kuipers, die het pand van haar vader had geërfd. Het is onbekend wie de personen voor het huis zijn.

“Ik herinner me nog goed dat ik altijd graag met mijn vader mee wilde als hij op pad ging om zijn werk te doen. Als er gebeld werd dat er een koe op bevalen stond, was ik er als de kippen bij om met hem mee te gaan.

Uiteindelijk werd besloten dat we met zijn drieën het bedrijf zouden voortzetten. Omdat mijn vader ook als varkenshandelaar werkte, kwam Jan in aanraking met de handel. En zo kwam hij tot de conclusie dat dit hem beter lag. Ons bedrijf had voor de handel eerst een omgebouwde personenauto. Later kwam er een pick-up bij en nog later een Opel Blitz. Hiermee gingen we de markten af en de boer op.

In 1967 viel het besluit dat Jan voor zichzelf zou beginnen als varkenshandelaar en dat de maatschap dus in het vervolg zou bestaan uit mijn vader en ik. Ik was naast het gewone werk ook verantwoordelijk voor de boekhouding. Het opbreken van de maatschap had overigens ook een financiële reden. De inkomsten uit het bedrijf waren simpelweg te laag om drie gezinnen van te kunnen onderhouden.”

De keizersnede

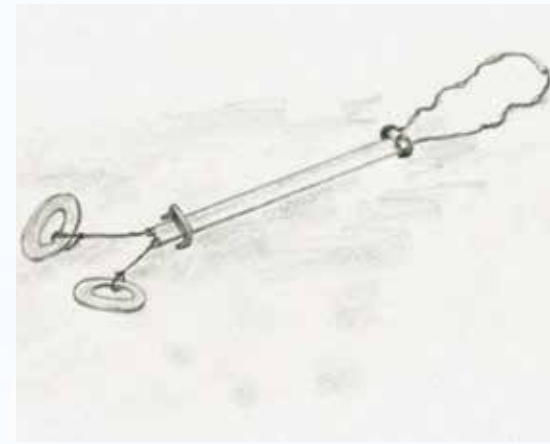
“Omdat in die tijd een bevalling met behulp van de keizersnede nog niet gewoon was, heb ik me deze techniek door middel van zelfstudie eigen gemaakt. Mijn vader heeft nooit bevallingen met de keizersnede gedaan, maar ik was er al snel van overtuigd dat deze techniek de toekomst had. We kochten een paar drachtige koeien. Als de tijd daar was werd de bevalling (onder toezicht) uitgevoerd in mijn schuur. Dit heeft nooit tot problemen geleid.

Uiteraard werd deze techniek alleen gebruikt uit noodzaak en niet als er een alternatief was.

Mijn eerste keizersnede deed ik op een bedrijf in Vijfhuizen onder toezicht van veeverloskundige Kerkvliet uit Haarluis. Deze was in Nederland zo ongeveer de eerste veeverloskundige die met deze techniek werkte.

“Meestal verliepen de bevallingen naar behoren en dan werden door de boer zelf begeleid. Alleen voor problemen werd de veeverloskundige er bij gehaald. Bijvoorbeeld als er sprake was

van een gedraaide baarmoeder of een stuitligging. Ook kwam het voor dat het kalf te groot was. Dit gebeurde nogal eens bij koeien die voor de eerste keer drachtig waren en door een te grote stier gedekt waren. Dan zat er niets anders op dan het kalf te doden. En in stukken te zagen zodat het uit de baarmoeder verwijderd kon worden. Dit uitzagen gebeurde met een speciaal apparaat, de embryotoom, ook wel ‘feutotoom’ genoemd.”



Embryotoom of feutotoom



Siem en zijn neef Bert van Leeuwen voeren een keizersnede uit. Op de achtergrond is Tom van Zeil te zien.

Niet alleen veeverloskundige

Siem hield zich ook met andere zaken bezig: "Op de eerste plaats richtte ik me op het doen van moeilijke en gecompliceerde bevallingen van koeien, schapen en paarden. Daarnaast was ik beëdigd castrateur en handelde ik in kalveren en varkens. Voor dat laatste bezocht ik wekelijks de veemarkt in Leiden. Na mijn bezoek aan de veemarkt maakte ik een rondje Oegstgeest, Bollenstreek, Kaag en weer terug naar Rijkswetering om te castreren. Op zaterdag deed ik dit werk in Hoogmade en omgeving. Dit ging het hele jaar door. Het castreren is er tegenwoordig niet meer bij, omdat er geen fokkers meer in de omgeving wonen en werken.

Ten slotte hield ik me nog bezig met allerlei nevendiensten, zoals het kappen van hoeven, het onthoornen van kalveren en het bestrijden van melkziekte bij koeien. Deze kregen dan tijdelijk een infuus met medicatie.

Uiteraard was dit geen baan van negen tot vijf. Het ging continu door en daarom hadden we met de praktijk van Boekhout in Voorschoten ook een va-

kantie- en weekendregeling. We hadden de regio tussen Amsterdam, Haarlem, Den Haag en Woerden als werkgebied."

Strijd om het bestaansrecht

Siem had een vergunning om de aan zijn werk gerelateerde medicijnen in bezit te hebben en te gebruiken. Het ging hierbij vooral om verdovende middelen, maar ook om antiseptische middelen en oxytoxines (weeënopwekkers).

Siem: "Het spreekt voor zich dat ik bij mijn werk nogal eens op het terrein van de diergeneeskunde kwam. In de plaatselijke situatie kon ik wel goed samenwerken met dierenarts Westra, maar landelijk gezien leidde dit spanningsveld in de jaren zestig en zeventig tot een controversie tussen de Nederlandse vereniging van Dierenverloskundigen en de Veterinaire Dienst van het Ministerie van Landbouw. Omdat er in die jaren veel nieuwe dierenartsen werden opgeleid, dreigde er een overschot aan deze artsen te ontstaan. Het waren vooral de jonge dierenartsen, verenigd in de Maatschappij voor Diergeneeskunde, die de AID (Algemene Inspectie Dienst) van het Ministerie van Landbouw op het spoor van de veeverloskundigen zetten. Er werden dan bekeuringen uitgedeeld en een aantal keren heeft dit geleid tot rechtszittingen, waarbij veeverloskundigen veroordeeld werden tot geldboetes.

Ook ik heb de AID wel eens achter mijn broek aan gehad. Ze stonden opeens voor mijn deur en deden een huiszoeking. Ze waren duidelijk op zoek naar niet toegestane medicijnen. Ze hebben een deel in beslag genomen en ook een deel van mijn administratie. Ik werd afgevoerd naar het politiebureau in Roelofarendsveen, waar ik een halve dag in de cel heb gezeten. Uiteindelijk moest ik voorkomen bij de kantonrechter die mij een boete van f 500,- oplegde vanwege het onbevoegd uitoefenen van de diergeneeskunde. Maar ik ben het daar nog steeds niet mee eens. Het mooiste is nog dat ik na enige tijd de medicijnen die ik wel mocht gebruiken weer kon komen halen. Ze vergisten zich echter en gaven me de medicijnen mee waar ik die boete voor heb gekregen.

Uiteindelijk werd dit een politieke kwestie met heel wat debatten in de

Tweede Kamer en ook een flink aantal rechtszaken."

Het einde van een bijzonder beroep

In 1976 werd door de vereniging in Vijfhuizen de Stichting Vakopleiding dierenverloskundigen, dierenverzorgers en castrateurs opgericht. Deze opleiding heeft tot 1997 bestaan, nadat minister Braks van landbouw in 1990 besloot het beroep niet meer te erkennen. Omdat de opleiding in feite toen niet meer bestond, besloot Siem zelf de opleiding te geven aan de resterende studenten.

Siem: "Van een oude tafel maakte ik een koe door hem gedeeltelijk af te timmeren. Ik gebruikte een emmer zonder bodem als vagina. Bij destructiebedrijf Disseldorp haalde ik wat dode kalveren, die ik in warm water legde om ze te kunnen vervormen. Zo kon ik moeilijke bevallingen nabootsen. Het examen werd nog steeds afgenomen door professoren en dierenartsen. In 1997 kregen de laatste studenten (onder wie mijn zoon Robin) hun diploma."

Overigens bestond er al vanaf de jaren dertig een staatsexamen voor dit beroep. Hier konden verloskundigen, die in de praktijk het vak geleerd hadden, hun voor het uitoefenen van hun vak benodigde diploma halen.

De Vereniging van Dierenverloskundigen en Castreurs heeft lang gestreden voor de erkenning en het bestaansrecht van het beroep. Van 1971 tot 2000 is Siem secretaris van de Vereniging geweest. Uiteindelijk zullen er in Nederland geen veeverloskundigen meer zijn en wordt dit werk overgenomen door dierenartsen. De vereniging bestaat overigens nu nog steeds, maar telt nog maar veertig leden.

Geert-Jan van Beek

Bronnen:

- Siem van der Geest
- Internet: Rogier Verberne, *veterinaire verhalen over vee*



Vergunning van het Ministerie van Landbouw en Visserij van juni 1965 voor het uitoefenen van de verloskunst bij dieren en voor het castreren van dieren.

Klok en glas-in-loodramen uit het oude gemeentehuis

Door de restauratieploeg van de stichting Oud Alkemade is een klok uit 1683 weer in oude glorie hersteld. Frans Hoogenboom heeft een prachtige wandstoel gemaakt waarin de klok in het museum is opgehangen. De klok was oorspronkelijk bevestigd aan de gevel van het rechthuis aan de Kerkstraat in Oude-Wetering (Het wapen van Alkemade, voorheen Café van der Werf).

Op de klok staat het opschrift: SI - DUES. PRONOBIS - QUIS - CONTRANOS 1683. Dit betekent: "Als God met ons is, wie zal dan tegen ons zijn."



Met dank aan Frans Hoogenboom hangt de klok er weer mooi bij.

In 1870 werd de klok in een klokkentorentje op het gemeentehuis van Alkemade geplaatst. Bij aanvang van de raadsvergaderingen en bij huwelijksvoltrekkingen werd door de gemeentebode de klok geluid. Na de sloop van het oude gemeente huis in 1990 is de klok geschonken aan de Stichting Oud Alkemade, waar hij nu hangt boven de entree deur binnen in het museum.

Naast de schenking van de klok zijn er, dankzij Gerard van der Meer van onze stichting, ook een tweetal glas-in-loodramen van de sloophamer gered. Boven de toegangsdeur van het gemeentehuis zat een half rond glas-in-loodraam met daarin het wapen van de gemeente Alkemade. De technische dienst van Oud Alkemade heeft dit raam gerestaureerd en het is nu te bewonderen bij de entree van het museum.

Een ander mooi raam zat in het plafond van de overloop voor de raadszaal. Dit raam was zwaar beschadigd op de zolder van de gemeentewerk-



Het opschrift op de rand van de klok.

plaats beland. Het raam was ooit geschonken door de N.E.M. Dit bedrijf zat aan het einde van de Kerkstraat in Oude Wetering waar ook meelfabriek De Muscator gevestigd was. Dankzij schildersbedrijf Hein Schoo, die het

zwaar beschadigde raam – gratis - in oude staat herstelde heeft het een mooie plaats gekregen in het plafond van het museum.

Sjaak Bouwmeester



Het raam in de zaal van het museum.

Een bijzondere ontmoeting met de dames Van Wilgenburg

Dinsdagmorgen 5 november 2013 melden twee dames uit Amerika zich aan in de studiezaal van de Groene Hart Archieven in Alphen aan den Rijn. Het zijn moeder en dochter Dorothy (84) en Susan (52). Ze zijn een paar weken in Nederland om uit te zoeken waar Dorothy's vader vandaan komt. Toen Dorothy klein was en haar been had gebroken, vertelde haar vader verhalen over zijn jeugd in Holland. Eén verhaal ging over zijn 'echte opa' die warme chocomelk verkocht op het ijs terwijl mensen aan het schaatsen waren. Een ander verhaal ging over haar vader als kleine jongen die samen met zijn vriendjes buiten speelde, waarbij ze hun klompen zo ver mogelijk uitschopten.



Dorothy en haar dochter Susan op bezoek in Nederland.

Het verhaal van Dorothy's vader is het verhaal van een gebroken emigrantengezin uit het begin van de vorige eeuw. Haar vader is Cornelis Hendrik van Wilgenburg, geboren in 1902 in Nederland. Zijn ouders, Dorothy's opa en oma, zijn Pieter van Wilgenburg¹ en Jenneke de Wit. Cornelis heeft ook een zus, Maria Helena, een tante van Dorothy.

Pieter overlijdt in 1912 op slechts 34-jarige leeftijd. Weduwe Jenneke vertrekt daarna in 1914 op uitnodiging van Hendrik Vervoorn, een vriend van de familie, met haar twee jonge kinderen naar Amerika en zij belanden in Californië. Jenneke de Wit en Hendrik Vervoorn trouwen en krijgen samen nog vijf kinderen. Alle kinderen, ook Cornelis en Maria, krijgen daarna de naam 'Vervoorn'.

In Californië verandert de naam van Cornelis in Neal. Hij was een slimme jongen die goed kon leren, maar door zijn stiefvader van school werd gehaald om te gaan werken. Er moest immers geld verdiend worden om het gezin te onderhouden. Neal mocht zelf niets houden van zijn verdiende geld en loopt op

14-jarige leeftijd van huis weg om in Colorado in de olievelden te gaan werken. Daar wordt zijn achternaam verkeerd geschreven op zijn loonstrookje en daardoor verbasterd tot 'Vervoorn'. Hij bedenkt dat Vervoorn toch al niet zijn echte naam was en hij laat het hierbij. In 1938 verkrijgt Neal de Amerikaanse nationaliteit en de van de oorsprong genoemde 'Cornelis Hendrik van Wilgenburg' verandert officieel in 'Neal Henry Vervoorn'.

Op een dag hoort Neal dat zijn moeder hem graag weer wil zien. Hij verlaat zijn werk in Colorado en keert terug naar Californië. Daar ontmoet hij Elizabeth Feyma met wie hij trouwt. Uit dit huwelijk wordt Dorothy geboren. Neal werkte ook in Californië in de olievelden tot zijn dood in 1950. Hij werd slechts 48 jaar.

Aangezien Dorothy en Susan niet 100% zeker zijn over 'Oude Wetering' of mogelijk 'Oudewater' brengt hun zoektocht hen naar de Groene Hart Archieven in Alphen aan den Rijn. In dit archief zijn de gegevens van opa Pieter van Wilgenburg en zijn ouders al snel gevonden. Ook wordt Oude Wetering bevestigd als woonplaats. Het levert een hoop namen en data op, maar Dorothy en Susan willen graag weten waar dit zich heeft afgespeeld. Ik werk die dag als vrijwilliger in het archief om gegevens te digitaliseren en mij wordt gevraagd of ik de naam 'van Wilgenburg' ken: want jij komt toch ook uit Oude Wetering? De naam zegt mij in eerste instantie niets. Ik luister naar het verhaal, wat er al gevonden is, en mijn interesse is gewekt. Ik beloof Dorothy en Susan te kijken wat ik verder kan uitzoeken.

Mijn zoektocht leidt over het internet en brengt mij ook bij de Stichting Oud Alkemade. Hier zijn hopelijk meer gegevens te vinden over de verschillende adressen waar de familie Van Wilgenburg heeft gewoond in Oude Wetering. Via de contacten die ik in het verleden heb opgebouwd met medewerkers en oud-medewerkers van de stichting kan ik al snel meer informatie achterhalen over de voorouders van Dorothy: wie ze zijn geweest, wat ze gedaan hebben en waar ze gewoond hebben. De opa van Dorothy is Pieter van Wilgenburg. Pieter is de zoon van Hendrik van Wilgenburg en Lena Edeling. Hendrik van Wilgenburg was noodslachter op de Oude Wetering en woonde enige tijd in één van de arbeidershuisjes die zijn afgebroken ten behoeve van de bouw van de Gereformeerde Kerk van Oude en Nieuwe Wetering. Daarna hebben Hendrik en Lena ook op Kerkstraat 78 gewoond. Dit huis staat er nog steeds. Hendrik had een broer Frans. Frans van Wilgenburg is nooit getrouwd

Pieter van Wilgenburg
x
Jenneke de Wit



Cornelis Hendrik
later
Neal Henry Vervoorn



Dorothy
(met dochter Susan)



NOORDEINDE, OUDE WETERING

Het Noordeinde in Oude Wetering

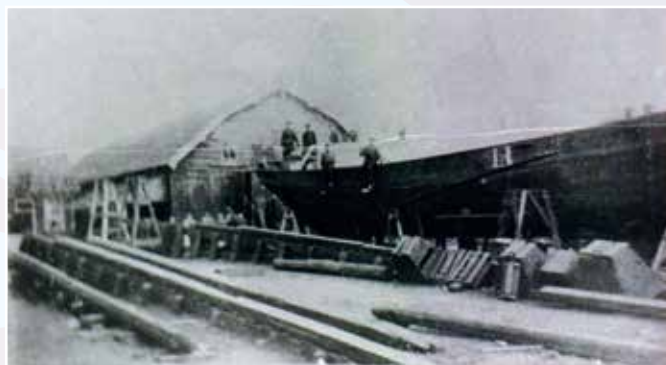
en heeft tot zijn dood in 1915 op de Oude Wetering gewoond. Uit mijn onderzoek blijkt dat Frans onder meer op Kerkstraat 58 heeft gewoond. Hetzelfde huis waarin ik ook een paar jaar heb gewoond, maar dan bijna een eeuw later.

Ik neem contact op met de beheerders van de kerkarchieven en kom te weten dat opa Hendrik, oma Lena en oudoom Frans van Wilgenburg begraven liggen achter de Gereformeerde Kerk in Oude Wetering. Vader Pieter ligt begraven achter de Nederlands Hervormde Kerk. De beheerder van de kerkarchieven weet mij ook te vertellen dat Cornelis en zijn zusje Maria beiden in de Nederlands Hervormde Kerk gedoopt zijn. Hun moeder Jenneke was lid van deze kerk, hun vader Pieter was op dat moment 'dolend'. Toen Cornelis en Maria gedoopt werden, was Pieter lid van de Gereformeerde Kerk. Een tweede bezoek aan Oud Alkemade levert nog een paar mooie foto's op. Zelfs een klassenfoto van de Christelijke School uit 1910 waarop Cornelis, de vader van Dorothy, als 8-jarige jongen staat. Ook in het boek *'Oude prentbriefkaarten vertellen over Oude en Nieuwe Wetering'* blijkt nuttige informatie te vinden en er staan zelfs twee foto's van Lena van Wilgenburg (Dorothy's overgrootmoeder) in.



Dorothy op dezelfde plaats als Lena Edeling voor het huis Kerkstraat 78.

Op vrijdag 15 november 2013 ontmoet ik Dorothy en Susan weer. Dit keer op de Kerkstraat in Oude Wetering waar ongeveer een eeuw geleden de familie Van Wilgenburg woonde. Ik praat ze bij over wat ik de afgelopen week gevonden heb. Door te laten zien waar de overgrootouders van Dorothy gewoond hebben, probeer ik hen zo veel mogelijk te vertellen over die tijd. Als we voor Kerkstraat 78 staan te praten, komt de huidige bewoonster naar buiten en vraagt wat wij aan het doen zijn. Als ik uitleg dat de dames uit Amerika komen, op zoek zijn naar hun familiegeschiedenis en dat de familie in dit huis heeft gewoond, worden we uitgenodigd om binnen te komen. We bewonderen het volledig gerenoveerde huis en er worden foto's gemaakt van het uitzicht. Na een gezellig gesprek vervolgen wij onze wandeling langs de Wetering. We bezoeken beide begraafplaatsen en ik wijs ze op de jachtwerf Van Dam aan de overkant. Dit is de werf waar 'opa' Pieter als scheepstimmerman heeft gewerkt tot hij in 1912 op veel te jonge leeftijd overleed.



Jachtwerf Van Dam in vroegere tijden.

Met de verwijzing naar de jachtwerf en 'echte opa' Pieter komen we weer uit bij de weduwe Jenneke van Wilgenburg, die in 1914 met haar twee jonge kinderen naar Amerika vertrok om daar een nieuw leven te beginnen. Voor Dorothy begon de geschiedenis altijd vanaf de aankomst in Amerika, met de wetenschap dat ze oorspronkelijk uit Holland kwamen. Ze wilde nu eindelijk wel eens weten hoe de familiegeschiedenis in elkaar zat. Veel meer gegevens dan de naam Van Wilgenburg en Oude Wetering had ze eigenlijk niet toen ze hierheen kwamen. En zelfs over Oude Wetering bestond enige twijfel. Met deze minimale gegevens zijn ze toch naar Nederland gekomen om op ontdekkingsreis te gaan. Onze wegen zijn gekruist en ik ben blij dat ik de dames heb kunnen helpen tijdens hun zoektocht. Nu heeft Dorothy met eigen ogen kunnen zien waar haar vader en zijn familie vandaan komen. Susan en Dorothy zijn mij dankbaar voor alle informatie die ik hen heb kunnen geven.

Ik ben op mijn beurt de medewerkers en oud-medewerkers van Stichting Oud Alkemade en de beheerders van de kerkarchieven dankbaar voor het in stand houden van de historische gegevens en het delen van hun kennis. Zonder de beschikking over deze kennis was het mij ook niet gelukt.

Margreet Daalhof-de Jong

Zwartwit foto's: boek *'Oude prentbriefkaarten vertellen over Oude en Nieuwe Wetering I en II'*

¹ Zowel Van Wilgenburg als Van Willegenburg worden gebruikt.

'Devotelyck naar Kevelaer'

In 2013 was het honderd jaar geleden dat de Broederschap der Rijnlandsche Processie naar Onze Lieve Vrouw van Kevelaer werd opgericht. Het initiatief ging uit van W.I.M. Herscheit, pastoor van de parochie Sint-Petrus' Banden te Roelofarendsveen. Nog datzelfde jaar vertrok een eerste groep van ruim 750 bedevaartgangers onder leiding van de Veense pastoor naar de Mariastad in het Duitse Nordrhein-Westfalen. Een impressie van deze eerste Rijnlandse processie naar Kevelaer.

'Naar Den Briel ga je voor je ziel en naar Sint-Jan (Den Bosch) voor een man. Maar kom je daar niet klaar, dan ga je naar Kevelaer'. Een oud gezegde, maar we mogen niet aannemen, dat Willem Herscheit, onder wiens pastoraat in Roelofarendsveen de Rijnlandsche Processie naar Kevelaer werd opgericht, vanuit dit

gezichtspunt de nu ruim honderd jaar oude broederschap destijds in het leven heeft geroepen. Vroeger, en soms nu ook nog wel, was die bedevaart voor vele pelgrims de enige vakantie die de zij hadden. Men laafde zich aan de genade bij de Troosteres der Bedroefden, maar ook nu nog wordt het nuttige met het aange-

name verenigd. In Kevelaer wordt devotie vermengd met leut en gezelligheid. En daar is niets mis mee. Hoewel de Rijnlandse Processie dus pas sinds een goede eeuw bestaat en de Rijnlanders pas sinds 1912 jaarlijks – crisis- en oorlogsjaren uitgezonderd – gezamenlijk optrekken naar Kevelaer, gaan er al veel langer Nederlandse processies naar het Duitse stadje. In de loop der jaren zijn vele plaatselijke en regionale processies ontstaan en zo werd in 1912 de Rijnlandse Processie een nieuwe loot aan de stam.

Voordat de Rijnlanders met een eigen groep Kevelaerwaarts trokken, waren zij een onderdeel van de Utrechtse processie. Maar er zullen toen ook wel pelgrims zijn geweest die zich aansloten bij de Leidse of Goudse processie. De Utrechtse processie – voluit: Utrechtse Broederschap Onze Lieve Vrouw van Kevelaer – dateert van 1740 en werd opgericht door de paters kapucijnen in Velp. De Kevelaer Broederschap van Gouda ontstond in 1754. De Leidse Processie naar Kevelaer ging al in 1725 voor het eerst. Vele jaren ging de Rijnlandse Processie samen met de Kevelaer Broederschap van Haarlem, die in 1847 werd opgericht. In 2008 besloot 'Haarlem' voortaan zelfstandig naar Kevelaer te gaan, maar het jaar daarop kozen enige pelgrims van 'Haarlem' er voor om toch weer samen met 'Rijnland' op bedevaart te gaan.

De Rijnlandse Processie was door de toenmalige bisschop van Haarlem, mgr. A. J. Callier, canoniek opgericht in de parochie van Sint-Petrus' Banden te Roelofarendsveen en door paus Pius X met aflaten begiftigd. Daardoor werd deze kerk tot zogenaamde Broederschapkerk verheven. Het bestuur werd gevormd door de pastoors van het dekenaat Alphen, bestaande uit de parochies Alphen, Aarlanderveen, Langeraar, Leimuiden, Nieuwkoop, Noorden, Raamburg (bij Boskoop), Roelofarendsveen, Waddinxveen en Zevenhoven. Deze kozen een president, een penningmeester,



'Consolatrix Afflictorum, ora pro nobis'. Gekleurde kopergravure op papier door Albrecht Schmidt, Augsburg, eerste helft 18de eeuw.

een secretaris en twee hoofdbroedermeesters. Hoofdbroedermeesters waren J. Vlasman uit Alphen en W. Kalker uit Roelofarendsveen. Eerste directeur was W.I.M. Herscheit, pastoor te Roelofarendsveen. In het jaar van oprichting bedroeg het aantal leden maar liefst 4.731! De pastoor van de parochie stelde in zijn afdeling een of meer broedermeesters aan, die zoveel mogelijk de belangen van het broederschap bevorderden, de contributie inden en deze aan de pastoor afdroegen. Elke afdeling moest jaarlijks



Wilhelmus Ignatius Maria Herscheit (1852-1925), van 1905 tot kort voor zijn dood pastoor van de parochie van Sint-Petrus' Banden. Tot 1922 bleef hij de eerste directeur van de Rijnlandse Processie.

Wilhelmus Ignatius Maria Herscheit werd op 1 februari 1852 te 's-Hertogenbosch geboren. Na zijn humaniora te Culemborg ging hij over naar het grootseminarie in Warmond. Zijn priesterwijding door mgr. P.M. Snickers, bisschop van Haarlem, had plaats op 7 oktober. Daarna was hij in een aantal plaatsen kapelaan. De parochie van Sint-Petrus' Banden in Krommenie was Herscheits eerste pastoorsplaats; hier werkte hij van 1894 tot 1905.

Van Krommenie kwam pastoor Herscheit naar Roelofarendsveen, waar hij op 7 oktober 1917 zijn veertigjarig priesterfeest vierde. Herscheit is in Roelofarendsveen ook de stichter van Huize Jacobus geweest, met de bouw waarvan in 1913 werd begonnen. Maar niet alleen voor de bejaardenzorg had pastoor Herscheit grote verdiensten, ook voor het onderwijs zette hij zich in. Bij gemeenteraadsbesluit van 22 juli 1915 werd de tot dan toe openbare lagere school in Roelofarendsveen omgezet in een rooms-katholieke jongensschool, die de naam van Sint-Ignatius kreeg. Hij was in 1909 ook de stimulator en eerste voorzitter van de op 30 december van dat jaar opgerichte onderlinge brandverzekeringsmaatschappij 'Sint-Pancratius'. In 1910 maakte Herscheit een avontuurlijke reis naar het Heilige Land. Op 22 oktober 1922 ten slotte richtte hij in Roelofarendsveen een afdeling op van het genootschap van de Stille Omgang te Amsterdam.

een dubbeltje per lid in de kas van het broederschap storten.

Mariaverering centraal

In de statuten werd bepaald dat de Broederschap der Rijnlandse Processie naar Kevelaer ten doel had de verering van de Onbevleete Maagd en Moeder Gods Maria, bijzonder onder de titel van Onze Lieve Vrouw van Kevelaer. Middelen tot dit doel waren: a. het dagelijks gebed van de leden, b. een jaarlijkse bedevaart naar het heiligdom te Kevelaer, c. stoffelijke bijdragen tot het lezen van missen voor de levende en overleden leden en tot het doen van goede werken. De leden moesten zich voornemen om dagelijks een Onze Vader en een Wees Gegroet te bidden met het schietgebed: 'Onze Lieve Vrouw van Kevelaer, bid voor ons'. De leden verplichtten zich ook tot het jaarlijks betalen van 40 cent, welk bedrag in juli of augustus moest voldaan worden. Ten slotte zouden zij zo veel mogelijk de jaarlijkse bedevaart naar Kevelaer meemaken.

Maar er waren nog andere voordelen verbonden aan het Broederschap der Rijnlandse Processie naar Kevelaer. Zolang het broederschap zou bestaan zouden door elke afdeling zo mogelijk in de eigen parochiekerk jaarlijks vier missen voor de levende en vier voor de overleden leden van het broederschap worden gelezen. Ook kon vanwege het broederschap waslicht (kaarsen) worden gebrand ter ere van de H. Maagd. In elke parochie zou ieder jaar in de maand november een gezongen jaargetijde gehouden worden voor overleden leden

van het broederschap. Voor ieder lid dat in het laatst verlopen jaar de contributie betaald had, werden na zijn dood drie en voor een broedermeester – verschil moest er blijkbaar zijn! – zes missen gelezen, zo mogelijk in hun eigen parochie, mits van het overlijden aan de broedermeester van de afdeling kennis zou zijn gegeven. Allen die deelachtig wilden zijn aan de geestelijke voordelen, de gebeden en andere goede werken die in het broederschap geschieden, moesten zich als lid laten inschrijven door een van de broedermeesters. Overledenen kon men laten inschrijven voor 30 cent en deelachtig doen zijn aan alle jaargetijden en goede werken van het broederschap.

'Rijnlandse Processie een feit'

Op zondag 2 juni 1912 werden de parochianen van Sint-Petrus' Banden te Roelofarendsveen tijdens de missen verrast met de mededeling dat door mgr. A. J. Callier een zelfstandige processie naar Kevelaer in het dekenaat Alphen aan den Rijn opgericht was, zodat van nu af aan bedevaartgangers van hier zich niet meer behoefden aan te sluiten bij die van Gouda of het Westland. De parochiekerk van Roelofarendsveen werd aangewezen als hoofdkerk van de broederschap. Als directeur zou optreden pastoor W. I. M. Herscheit en na hem zijn opvolgers, terwijl als broedermeesters werden aangesteld de heren W. Kalker en J. Bakker uit Roelofarendsveen. Natuurlijk werd de mededeling met grote ingenomenheid begroet. In *De Leidsche Courant* van 8 juni 1912 schreef ene zich 'Jan' noemende scribent in zijn *Weekpraatje*, dat hij in



1972: Een groep bedevaartgangers uit Hoogmade en Rijpwetering biddend en zingend door de straten van Kevelaer.



De Kaarsenkapel, de oudste bedevaartkerk van Kevelaer, hangt vol met votiefschildjes en geofferde bedevaartkaarsen. Foto: José van der Meer

deze krant gelezen had dat er een nieuwe Kevelaerse processie was opgericht en wel de Rijnlandsche: 'Voor zoover dit een uiting is van liefde tot Maria – en dat is het ongetwijfeld – verdient deze daad volle toejuiching. Want waar Maria wordt vereerd, daar ... dat weten we allemaal wel'.

Op 15 juli 1912 vond in Alphen aan den Rijn de eerste vergadering plaats van de broedermeesters van de Rijnlandsche Processie onder presidium van pastoor Herscheit om de belangen van de broederschap te bespreken en de voorbereidende maatregelen te treffen voor de eerste bedevaart die van 2 t/m 4 september gehouden zou worden. Hoewel de besprekingen uiteraard van meer huishoudelijke aard waren, kwam toch wel al vast te staan dat de extra processietrein 's morgens om 8.30 uur uit Leiden zou vertrekken en zou stoppen te Zoeterwoude, Hazerswoude-Koudekerk, Alphen-Oudshoorn, Zwammerdam, Bodegraven, Waarder en Woerden. De terugkeer in Leiden was bepaald op woensdag 4 september om 18.21 uur. 'Alle aanwezigen toonden zich na afloop zeer voldaan en roemden de zakelijke en toch welwillende leiding van den Eerw. Directeur', aldus *De Leidsche Courant* twee dagen later.

Treinkaartjes à f 3 waren te koop bij vertegenwoordigers van alle deelnemende dorpen, o.a. bij C. Disseldorp te Oud Ade, J. Penning de Vries te Oude Wetering, W. Kalker en J. Bakker te Roelofa-

rendsveen en D. van der Voort te Nieuwe Wetering.

Op de zondagavond voor het vertrek van de eerste Rijnlandse Processie had in de kerk van Roelofarendsveen een plechtig lof met predicatie plaats. Pastoor Herscheit sprak over deze eerste pelgrimstocht naar Kevelaer en de voortdurende pelgrimstocht naar de hemel en wees erop, hoe op deze laatste pelgrimstocht de liefde tot de H. Maagd een der beste middelen is om in de hemel aan te landen. Herscheit werd tijdens het lof omhangen met een gouden keten met medaille van de H. Maagd, een geschenk van een parochiaan, die - hoogbejaard - niet meer in staat was de processie mee te maken en op deze wijze van zijn belangstelling voor de nieuwe Rijnlandse Processie wilde doen blijken. De andere morgen droeg de pastoor om zes uur de mis op voor de pelgrims. Onder statig klockgelui vertrokken om half acht de pelgrims per boot naar Alphen, om verder per spoor hun reis naar Kevelaer voort te zetten.

'Vurige gebeden en blijde Maria-gezangen'

De eerste Rijnlandse processie naar Kevelaer telde 753 deelnemers, onder wie ongeveer 25 geestelijken. Helaas zijn de deelnemerslijsten niet bewaard gebleven en weten we dus niet uit welke plaatsen deze Kevelaergangers afkomstig waren. Maar volgens een krantenbericht uit die dagen waren de pelgrims 'van alle kanten bijeengekomen' om deze eerste bedevaart

mee te maken. Ondanks het ongunstige, regenachtige weer heerste er onder deze pelgrims een opgewekte en devote stemming. Getuige een verslag in *De Leidsche Courant* van donderdag 5 september 1912 werd de lange tijd tussen Alphen en Kevelaer 'ernstig doorgebracht in vurige gebeden en blijde Maria-gezangen'. Toen men om ongeveer vier uur 's middags in Kevelaer aankwam, had de regen opgehouden en kon men in processie optrekken naar het genadeoord in het centrum van Kevelaer. Het was een indrukwekkend gezicht, die lange rij van honderden pelgrims met het kruis en de talrijke vanen en wimpels te zien voortschrijden langs Kevelaers straten, zingend en biddend, Maria ter ere. In de kaarsenkapel, waarin lang niet alle Rijnlandse pelgrims een plaatsje konden vinden, sprak pastoor Herscheit de Kevelaergangers enige hartelijke woorden van welkom toe, hen tevens vermanend om deze dagen in Kevelaer stichtend door te brengen. Men moest tonen dat men Hollandse Rijnlanders was, niet minder deugdzaam en godvruchtige Mariaverereiders dan de echt katholieke bewoners van het Rijnland in Duitsland.

De maandagavond, de gehele dinsdag en de woensdagmorgen werden doorgebracht met gebeden, gezangen, processies enzovoort, telkens zoals het programma dat aangaf. 'Men moet daar op die plek wel bidden, wanneer men die duizenden personen ziet, uit verschillende landen bijeengekomen, om hulde aan Maria te brengen. Om gunsten van haar af te smeken, om heiliger en deugdzamer naar huis terug te kunnen keeren. Er wordt in dit genadeoord zoo waarachtig gebeden en gesmeekt; daar voelen wij het zoo dikwerf, dat onze gebeden die warmte en gloed missen, welke daar van die smeekende menigte uitgaan. En wij knielen mede neer en bidden en zingen mede, het eene Rozenhoedje na het andere, het eene Marialied na het andere. Hier hoort men het helder klinkende schelletje eener Sacramentsprocessie, daar gaat een ingetogen biddende menigte voorbij, ginder weer hooren we Maria's naam uitjubelen door honderden pelgrims, die in lange, statige processies zich voortbeweegt langs Kevelaers straten', zoals een anonieme ooggetuige in het krantenverslag schreef.

'Men moest er bij geweest zijn om te kunnen begripen welk een schoon schouw-

spel de dinsdagavond bijvoorbeeld bood, toen de duizenden pelgrims zich met lichtende lampions in de ene en hun rozenkrans of gebedenboekje in de andere hand zich in de processie voortbewogen. En de pelgrims van de Rijnlandsche Processie deden beslist voor geen ander onder in hun smekend bidden en zingen ter ere van Onze Lieve Vrouw, verzekerde de verslaggever de lezers van de krant. 'Bijna de hele avond zong en bad men, door Kevelaer trekkend of geschaard om de Genadekapel. De indruk die Kevelaer op de bedevaartgangers maakte moest dan ook wel als een blijvende gezien worden: men voelde dat men hier wederom vuriger had leren bidden. Men werd hier weer opgeschrikt uit de geestelijke onverschilligheid en maakte het vaste besluit om als vuriger katholieken en Mariaverereiders huiswaarts te keren.'

Terecht mocht pastoor Herscheit op woensdagmorgen in zijn afscheidswoord zijn voldoening uitspreken over het stichtende gedrag van de pelgrims, over de volmaakte orde en leiding die er steeds had geheerst. Een woord van dank kwam volgens de Veense pastoor toe aan de ijverige leiding en de vele moeite die de geestelijken zich hadden getroost. Vervolgens aan de prijzenswaardige zorgen van de broedermeesters en ook aan de pelgrims zelf, die steeds de beste stem-

ming en de grootste bereidwilligheid getoond hadden. De krant voegde eraan toe, dat de grootste dank toekwam aan pastoor Herscheit, die het meeste voor deze bedevaart gedaan had en die voor geen moeilijkheid was teruggedeeind: 'door zijn bemoeiingen vooral mocht de Rijnlandsche Processie er wezen en was deze eerste bedevaart zulk een groot succes en zulk een heerlijke Mariabetoging geweest.'



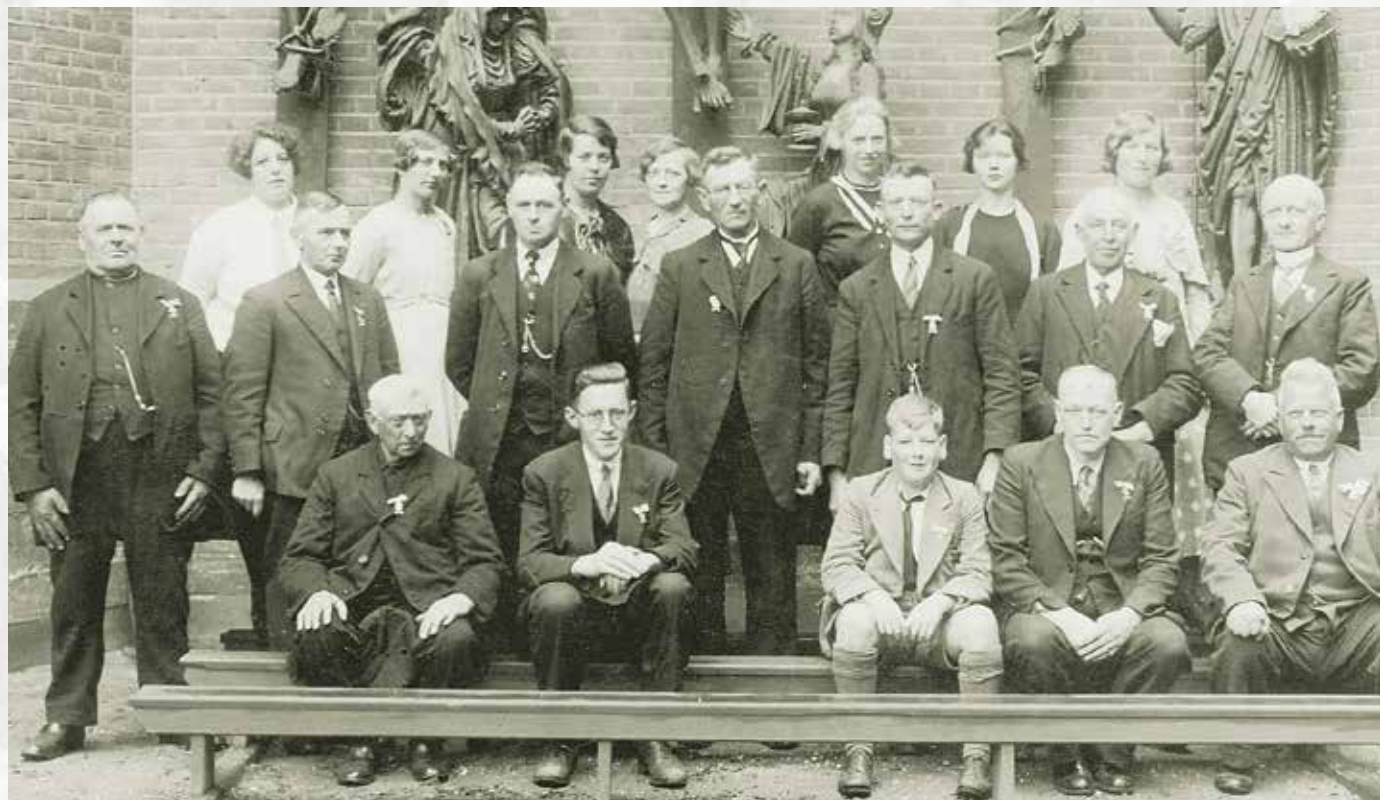
Alle bedevaartgangers ontvangen medaille ter herinnering.

Men toog naar huis met een blijvende herinnering aan deze Mariadagen, maar tevens met het verlangen om het volgende jaar terug te gaan naar Kevelaer. Men zou het wedervaren verhalen aan huisgenoten en kennissen, welk een geestelijk

genot men in het Duitse bedevaartsoord had meegemaakt en men zou aldus Maria vereren en nog meer Mariakinderen winnen. Op de terugreis werd met niet minder vurig gebeden en gezongen, heel de lange reis door, en zingend ging men nog – door een groot aantal parochianen verwelkomd – naar de parochiekerk van Roelofarendsveen om door God en Zijn moeder voor alle ontvangen genaden te bedanken. Stutig klokgelui op woensdagavond was het signaal dat de boot met pelgrims vanuit Alphen behouden was aangekomen in Roelofarendsveen. Honderden waren op de been om de Kevelaergangers te verwelkomen. Onder voortdurend klokgelui trokken de bedevaartgangers kerkwaarts en was het een aardig schouwspel hen met brandende lampions in regelmatige orde te zien voortgaan onder het zingen van Marialiederen. Toen ze in de kerk waren gekomen, hield pastoor Herscheit ter afsluiting een plechtig lof. De eerste Rijnlandse Processie naar Kevelaer was een groot succes geworden.

Hans van der Wereld

Bron: 'Devotelyck naer Kevelaer', geschreven ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Rijnlandsche Processie naar Kevelaer. Het boek is te bestellen bij internetgeverij Boekscout.nl in Soest.



Een groep bedevaartgangers uit 1933. Kent u enkele van deze mensen? Laat het ons weten via alkmadders@ziggo.nl.

De duiker van het Haarlemmerpoldertje

U hebt misschien nog nooit van het Haarlemmerpoldertje gehoord. Begrijpelijk, want het is nog geen twee hectare groot. Het poldertje ontbreekt zelfs in geschiedenisboeken over Alkemade. De bundel 'Tussen Kaag en Braassem' bijvoorbeeld bevat een opsomming van achttien polders in de toenmalige gemeente Alkemade, maar het Haarlemmerpoldertje wordt niet genoemd. Reden om de geschiedenis van het poldertje uit de doeken te doen.

Waar nu het poldertje ligt, lag vroeger een strook land langs het Haarlemmermeer genaamd Buiten Landen. Bij de uitmonding van de Oude Wetering waren de namen Noort Schans, Noordwesteinde van de Oude Wetering, stuck land op de hoek van de Wetering, het land van de Stadt, Bakenland en Lantaarnveld in zwang. Omstreeks 1800 verschijnt de naam Kleine Poldertje en rond 1840 Haarlemmerpoldertje. Vanwege al die verschillende namen noemen we het gebied maar 'landtong'.

Terug in de geschiedenis

Het gebied is ontgonnen na 1200 door sloten te graven in het veen. Op het ontgonnen veen werd aanvankelijk graan verbouwd, later werd het weiland. De eerste verwijzing naar zo'n weiland in het gebied komen we tegen in een eigendomsakte uit 1512. Nadat het diverse keren van eigenaar gewisseld is, wordt het in 1582 als weiland betiteld. Uit de beschrijving van de aangrenzende stukken land blijkt dat het weiland aan drie zijden door water (de Oude Wetering en 'de Groote Meer') omgeven was. Het was dus gelegen op 'de landtong'.

Op de landtong heeft een schans ge-

staan. Na de aansluiting bij de Opstand van 1572 tegen de Spanjaarden vreesde Leiden terecht militaire represailles. De Leidenaren legden verdedigingsschansen aan, ook in Oude Wetering. De schansen werden bezet door de Spanjaarden voor het beleg van Leiden in oktober 1573. Na het ontzet op 3 oktober 1574 kreeg Hans Liefcrinck opdracht om een kaart te maken van alle schansen rondom Leiden. Hij bezocht Oude Wetering om er de Noord en de Zuid Schans te tekenen. De Noord Schans tekende hij als een rechthoekig verdedigingswerk met één bastion in de zuidwesthoek. De schans was omgeven door een gracht met een toegangsbrug aan de westzijde.

Omstreeks 1625 wordt het stuk land het Noordwesteinde van de Oude Wetering genoemd. We weten dat dankzij een verzoek van een aantal schippers aan de heer van Alkemade om er een vuurbaak op te richten. Die heer, Albert van Wassenaer, kreeg geen vergunning van de staten van Holland en Westvriesland.

De sloten in Alkemade stonden toen nog in open verbinding met het Haarlemmermeer en met de Oude Wetering. In de zestiende eeuw was men begonnen om kleine stukjes laag liggend land te bemalen. In de eerste decennia van de zeventiende eeuw werden die kleine stukjes land samengevoegd tot polders, waaromheen een kade werd aangelegd om het buitenwater te weren en een eigen polderpeil te kunnen handhaven. De Gogerpolder werd ingesteld in 1626, maar de landtong bleef nog decennia lang in verbinding met het buitenwater.

In 1636 komt een eigenaar op de landtong in beeld: Daniel Egbertsz, die ongeveer veertig is als hij er land koopt. De landtong is dan al fysiek afgescheiden van de rest van Alkemade door de noordelijke kade van Gogerpolder.

Als omstreeks 1670 tientallen schippers weer een verzoek indienen om een vuurbaak op te richten, maar nu aan de 'Burgemeesteren en Regeerders der stad Haerlem', komt het stadsbestuur in actie.



De Noordschans in Oude Wetering.

Haarlem koopt een stuk van Daniel Egbertsz' land, aanvankelijk pro forma in 1671.

Die koop is een Haarlems onderonsje tussen notaris Willem van Kittensteyn en Cornelis van Campen, een inwoner van Haarlem. Van Kittensteyn is een bekende Haarlemse notaris. Het contract wordt bevestigd door schout en baljuw Boudewijn Vergeyl van Alkemade. Zijn zegel hangt onder aan het document.

In 1676 wordt het daadwerkelijke koopcontract opgesteld met de kinderen van de dan overleden Daniel Egbertsz. Zij



Het zegel van Van Wassenaer, heer van Alkemade. Op de keerzijde staat het zegel van schout Vergeyl: S: Boudewijn Vergeyl. De S staat vermoedelijk voor Schout.



Detail van de kaart van Braun & Hogenberg uit 1575. Zowel de Noort Schans als de Zuid schans is afgebeeld.

ontvangen dan 1.100 guldens. In dat contract wordt het land de Noort schans genoemd. Er staan enkele huizen op.

De landmeter Johannes Dou tekent de nieuwe percelen op een kaart in 1676. Hij noteert daarop ook de gemeten oppervlaktes. Dou becijfert het totaal op zeven morgen, één gemet en vijftig roeden. Die Rijnlandse oppervlaktematen 'morgen' en 'gemet' zijn gelijk aan respectievelijk 0,85 en 0,42 hectare. In één morgen gaan 600 roeden. De totale oppervlakte bedroeg dus ongeveer 6,5 hectare in 1676. Verder tekent Johannes Dou op de kaart het resterende stuk land van de kinderen van Daniel Egbertsz een perceel van Wouter Ysbrantz en op de uiterste punt de 'Vierbaken' op het land van de Stadt Haerlem.

Enkele namen uit die tijd kennen we dankzij een belastingregister uit 1680, een zogenaamd kohier. Wouter Ysbrantsz heeft als beroep houtkoper. Hij behoort tot de rijkste inwoners van Oude Wetering. In het kohier staan ook andere namen die een rol spelen bij het Noordwesteinde, zoals de baljuw Boudewijn Vergeyl en lantaarnopsteker Cornelis Dirckxe Koeck. De familie Egbertsz ontbreekt in het kohier. Ze woonden in Aalsmeer.

In 1686 verwerft Haarlem weer een stukje land op de landtong, nu van de erfgenamen van Marijtje Danielsdr, een dochter van Daniel Egbertsz. Het jaar daarop overlijden Wouter Ysbrantsz en zijn zoon. Wouters schoonzoon, chirurgijn Anthonis van Staden, erft het land en laat er een huis bouwen, later bekend als de Plaats van Van Staden. Haarlem krijgt de landtong volledig in bezit als Anthonis van Staden zijn land verkoopt in 1708, onder zekere voorwaarden. Zijn mooie uitzicht op de Oude Wetering vanuit de Plaats mag niet belemmerd worden door opstallen en bomen.

Op een kaart uit 1731 is ten noorden van de Plaats nog Clockies Werff en een 'huijs van de Stadt' ingetekend. De erven en de kade zijn oker gekleurd op de kaart, en waren dus opgehoogd. De oostelijke strook van de landtong lag hoog genoeg om het zonder bemaling te kunnen stellen. Het noordelijk deel van de landtong, het lantaarnveld, is nooit omgeven door een kade. Als het spookte op het Haarlemmermeer, kon het onder water komen te staan.

Ruzie over de aanleg van een duiker

Het zuidelijk deel van de landtong is op een gegeven moment omgeven door een kade. Dat poldertje, het Kleine Poldertje, stond via een duiker onder de ringsloot van de Gogerpolder in verbinding met die polder.

Op een decemberdag in 1719 constateert een medewerker van de Gogerpolder bij een inspectie dat er in de kade gegraven werd. Zonder medeweten en toestemming van het polderbestuur was Haarlem er aan de slag gegaan om een nieuwe duiker aan te leggen. Baljuw en schout Reijnier Bongaart, die ook opperpoldermeester was van de polder, stuurt meteen zijn gerechtsbode Jan Spruyt met een brief naar Haarlem. De drie kantjes, ondertekend op 10 en 11 december 1719, bevatten een 'waarschouwing'.

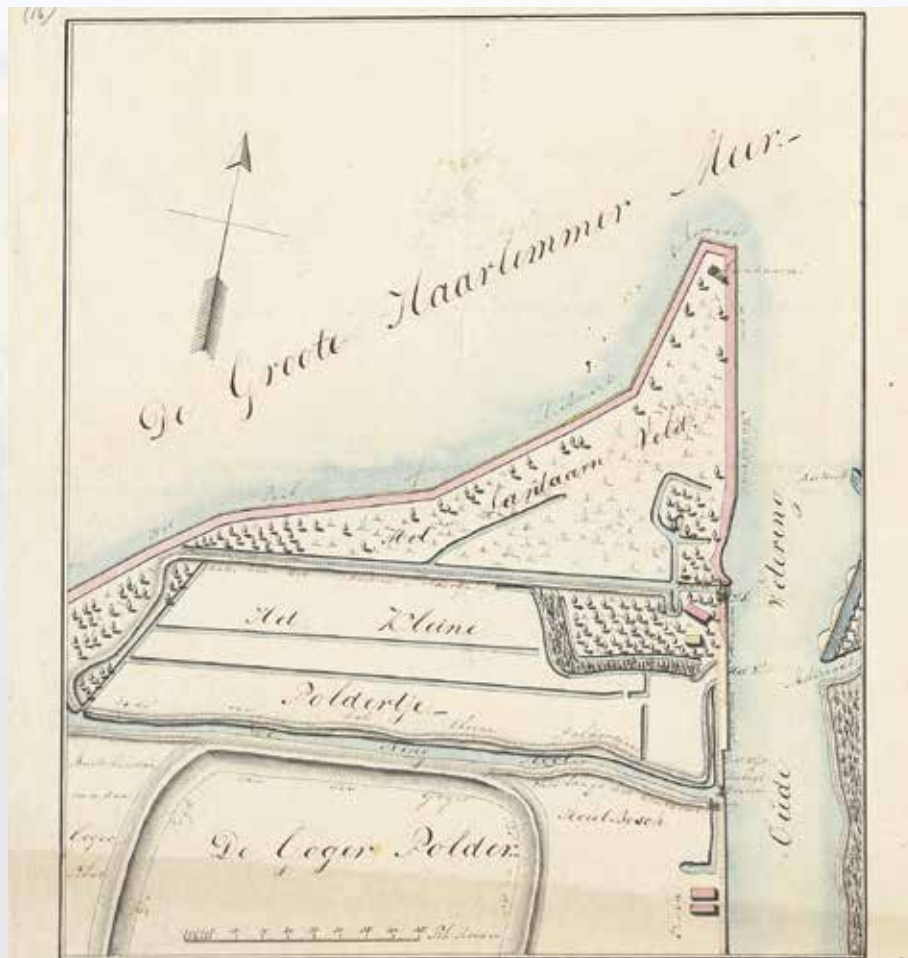
Het stadsbestuur reageert als door een wesp gestoken. Hoe een simpele schout het waagt om de Edele Groot Achtbare Heeren Burgemeesteren en Regeerders van de stad Haerlem tot de orde te roepen over een activiteit in land die aan de stad toebehoort!

De zaak komt voor het Hof van Holland. Het Hof doet een suggestie om een molentje te bouwen op het Haarlemse land. In de uitspraak van het hof staat dat de Gogerpolder moet opdraaien voor de kosten van de nieuw aangelegde duiker. Anderzijds moet Haarlem de Gogerpolder betalen voor de bemaling van het poldertje.

Op 26 maart 1720 sluiten Haarlem en de Gogerpolder een contract over de duiker en de bemaling. Haarlem betaalt er zeven guldens en zeven stuivers jaarlijks voor. Het bedrag van f 7,35 maalgeld is opvallend constant tot het eind van de regeling in 1841.

Ook de ligging van de nieuwe duiker is constant. Hij voert vanaf de sloten rondom de Plaats van Van Staden onder de ringsloot naar de nieuwe ringsloot van de drooggemaakte Gogerpolder. Die ringsloot liep en loopt achter de bebouwing van Oude Wetering.

Haarlem trekt lering uit de affaire. Men beseft dat het een vrij ingewikkelde situatie is met de Gogerpolder en de gecombineerde Veender- en Lijkerpolder, elk met



Kaart van het Kleine Poldertje en omgeving omstreeks 1800.

hun eigen molen en polderbestuur. De Haarlemmer Hendrik Baré krijgt dan ook in 1720 volmachten om met de polders zaken te doen namens het Haarlemse bestuur. De nieuwe bemalingssituatie wordt vastgelegd op een schets door iemand met kennis van zaken, blijkt uit de details. Het moet de dijkgraaf of een heemraad van de Gogerpolder zijn geweest.

De bemaling is nu op orde. Maar Haarlem blijft in gebreke met de overige verplichtingen aan het ambacht Alkemade. In de periode 1719-1733 lopen de achterstallige betalingen aan poldergeld en verpondingen op tot honderden gulden.

De in 1720 aangestelde baljuw Pieter Jan Wierman komt met een voorstel. Het achterstallige bedrag zou vereffend kunnen worden met de mindere lasten die Haarlem moet betalen voor onder andere de Westpunt. Dat deel van het bakeland is immers door erosie in oppervlakte afgenomen. Ook de Gogerpolder is bereid tot een compromis. Haarlem vindt het een goed idee. In 1731 komt de 'onderfabryk' Hendrik de Werff naar Oude Wetering om het land op te meten. De landmeter maakt een prachtige kaart van het gebied. Hendrik de Werff berekent de oppervlakte van het Haarlemse land met Clockies Werff samen op vijf morgen en 347 roeden (bijna vijf hectare).

De zaak blijft nog een poosje doorzeuren. Wierman moest blijven voorschieten 'uit eigen zak' om de uiteindelijke ontvanger van de belastingen in Den Haag te betalen. In juni 1734 komen de ex-burgemeesters Gilles VI de Glarges en Geerlings over naar Alkemade. Zij worden vaker ingeschakeld bij conflicten van

Haarlem met andere bestuursorganen. Pensionaris Gilles stelt een concept contract op. Maar de ondertekening laat op zich wachten.

Wierman verwoordt de gang van zaken diplomatiek in een briefje in december 1734. Hij wil een "eynde maken aan de facheuze [boosaardige] verschillen" tussen Alkemade en Haarlem en heeft er begrip voor dat de kwestie "haer Ed. gr. Agtb: wegens andere menigvuldige besigheden mogte uyt gedagten zyn gegaan". Wierman wil een dag afspreken om in Haarlem het contract te komen ondertekenen. Uiteindelijk lukt dat op 12 april 1735.

Haarlem komt over de brug door na splitsing van percelen de achterstallige betalingen te voldoen. Het bestuur van de Gogerpolder moet nog wel een bittere pil slikken: Haarlem vraagt om een bijdrage in de kosten die de stad had gemaakt om de zaak voor het Hof van Holland te brengen in 1720. De gevraagde honderd gulden zijn betaald. Want naast de handtekening 'ter ener zijde' van de Haarlemse secretaris Dammas Guldewagen zijn 'ter andere zijde' tussen de leesbare handtekeningen de namen van J. Francken (dijkgraaf) en Cornelis Mous de Oude (heemraad) te ontwaren.

En daarmee zijn de verhoudingen tussen Haarlem en de Gogerpolder en Alkemade weer in het reine. Ruim een eeuw later treden er grote veranderingen op, maar nu op initiatief van de centrale overheid.

Haarlemmerpoldertje bij Alkemade

Op 5 mei 1840 is bij Hillegom plechtig de eerste schop voor de ringvaart van de Haarlemmermeer de grond in gegaan. De polderjongens graven snel. In 1841 is de ringvaart vanuit het westen tot aan de

Oude Wetering gevorderd. Daarbij is het Kleine Poldertje diagonaal doorsneden en daardoor gehalveerd. De resterende driehoek heet Haarlemmerpoldertje. Haarlem stopt in 1841 met de betaling van f 7,35 aan de Gogerpolder voor de bemaling van het poldertje. Drie jaar later doet Haarlem afstand van het land.

Op het restant van het 1,74 hectare Kleine Poldertje wordt in 1841 een nieuwe polderkade aangelegd langs de Ringvaartzijde. Die kade heet nu Kanaalweg.

De jaartallen 1841 en 1844 komen uit het standaardwerk van Teixeira de Mattos uit 1906 over polders in Nederland. Hij dacht dat de duiker uit 1735 dateert. We weten nu dat Haarlem die duiker al in december 1719 heeft aangelegd. Het illustreert maar weer eens hoe ingewikkeld de waterhuishouding van de polders in Alkemade was en is.



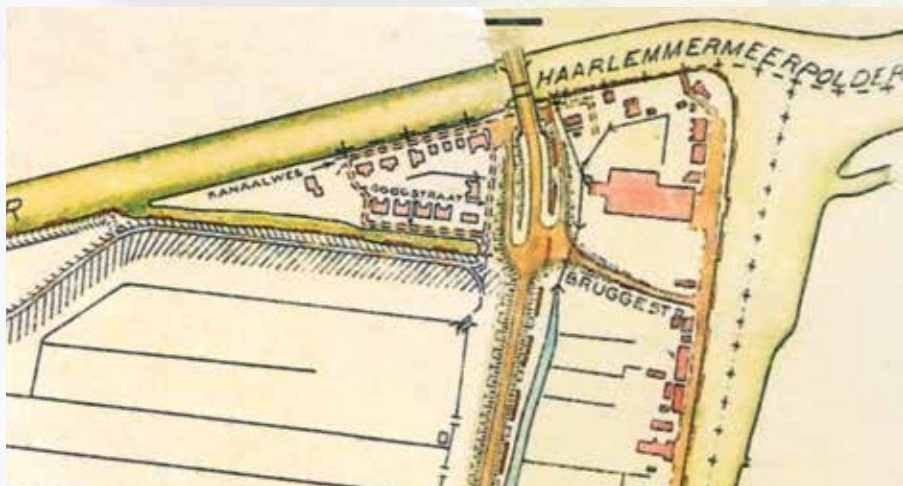
De duiker in februari 2014 in de sloot tussen Filippo en de Alkemadelaan.

Anno 2014 wordt nog maar de helft van het oorspronkelijke Haarlemmerpoldertje bemalen. Het maaiveld van de woonwijk ten westen van de Alkemadelaan ligt ruim boven het boezempeil van Rijnland. Daar is geen bemaling meer nodig. In het oostelijk deel van het Haarlemmerpoldertje liggen nog steeds sloten die via een duiker onder de Bruggestraat in verbinding staan met de Ringsloot achter de huizen van Oude Wetering.

De houten duiker van destijds is nu weliswaar een betonnen duiker, maar de 'casus belli' uit 1719 ligt er nog steeds.

Alfred Bakker

Op de website vindt u nog meer kaarten over de situering van het Haarlemmerpoldertje: www.stichtingoudalkemade.nl en kijk bij **Publicaties**.



Het Haarlemmerpoldertje in 1958. De duiker onder de Bruggestraat staat er op.